

Martin Roemers

Tussen vijandige bureu. Nederlandse soldaten op de Balkan

(ingeleid door Henri Beunders), Amsterdam (Mets en Schilt), 2000, 98 p., geill., f39.90, ISBN 90-5330-289-1

'World dont let second Srebrenica [happen].'
De steentjes op de toegangsweg naar het Kosovaarse stadje Orahovac, in de tweede helft van 1999 de thuisbasis van de 41ste Afdeling Rijdende Artillerie (de 'Gele Ridders'), liggen recht. Twee Nederlandse soldaten lopen langs de stenen boodschap, voorzichtig, zonder haar te verstoren. Al enkele weken blokkeert de lokale moslimbevolking de weg, uit vrees voor de geplande aflossing van de Gele Ridders door een Russisch bataljon. De Russen zijn niet welkom in Orahovac. De moslims zien hen als handlangers van hun aartsvijand, de Serviërs. Russische huurlingen, zo gaat plaatselijk het gerucht, zouden de Servische troepen hebben geholpen bij etnische zuiveringen en moordpartijen. De ironie van de historische parallel druip van de foto. Vijf jaar na de val van de enclave Srebrenica doen moslims opnieuw een oproep aan Nederland: bescherm ons, laat ons niet in de steek.

De foto staat afgedrukt in Martin Roemers' *Tussen vijandige bureu. Nederlandse soldaten op de Balkan*. Delftenaar Martin Roemers (1962) is documentair fotograaf. Hij heeft zich toegelegd op thema's als vrede en veiligheid – vooral op de Balkan – en op de problematiek van vluchtelingen en asielzoekers. In 1996 verscheen *De laatste lichtung. Afscheid van de dienstplicht* (Eindhoven 1996), Roemers' visie op de afschaffing van de dienstplicht. De afgelopen vier jaar reisde hij tot acht maal toe naar de Balkan, in 1999 en 2000 in opdracht van het Legermuseum in Delft. Het resultaat van Martin Roemers' reizen naar Bosnië, Macedonië, Kroatië en Kosovo was in de zomer maanden van dit jaar te zien in dit museum. Vrijwel alle foto's uit deze expositie zijn terug te vinden in het boek *Tussen vijandige bureu*.

De Balkan is 'in', bij het grotere publiek en bij de media. Zoals Henri Beunders in zijn inleiding bij het boek opmerkt, beïnvloeden de media en de publieke opinie elkaar wederzijds

waar het om beelden en de beeldvorming over oorlog gaat. Ook hier gelden tot op zekere hoogte de wetten van vraag en aanbod. Zie bijvoorbeeld de gang van zaken bij de verkiezing van de World Press Photo 1999. Het stond haast vooraf al vast dat de winnende foto over het Kosovo-conflict en over het leed van Albanese vluchtelingen zou gaan. Roemers compenseert trouwens dit eenzijdige beeld deels, bijvoorbeeld door ook het Servische leed te tonen.

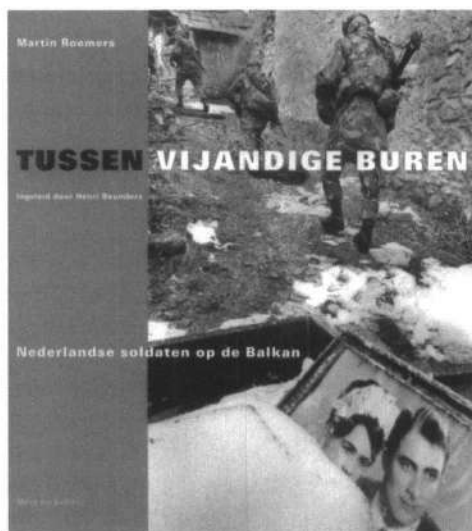
De fotograaf neemt afstand van de organisatie die hij fotografeert. Dat vereist een absolute vrijheid van werken, een voorwaarde die Roemers bij aanvang van dit project expliciet liet vastleggen. Alleen de militaire veiligheid stelde soms limieten. Toen hij van dichtbij stafkaarten wilde fotograferen, werd Roemers teruggefloten. Dat de krijgsmacht een bijzondere opdrachtgever kan zijn, merkte de fotograaf op nog een andere manier. De krijgsmacht is een organisatie die zich 'van nature' richt op uiterlijk en uniformiteit. Dat bleek toen Roemers de omslagfoto van *Tussen vijandige bureu* bewust spiegelverkeerd afdruckte, vanuit het artistieke gegeven dat de opbouwlijn van een foto bij voorkeur van links onder naar rechtsboven loopt. Dat leidde kort voor het ter perse gaan van het boek tot een kritische opmerking vanuit de militaire organisatie: het kon toch écht niet zo zijn dat militairen het geweer over de linkerschouder droegen. De 'ontspiegeling' volgde, juist op tijd voor de boekpresentatie.

Kleur ontbreekt in *Tussen vijandige bureu*. Roemers geeft de voorkeur aan zwart-wit. Dat geeft een somber, vervreemdend effect dat de zeggingskracht van de foto versterkt. Verdriet of angst onder de bevolking domineert op menig foto, maar Roemers beperkte het aantal werkelijk gruwelijke beelden tot één of twee. Die keuze lag in het verlengde van zijn opdracht: het weergeven van het dagelijkse leven

van Nederlandse militairen op de Balkan. Hun primaire taak was die van politieagent. Het opgraven en identificeren van lijken was het werk van andere organisaties en specialisten. Bovendien gelooft Roemers niet in de toegevoegde waarde van foto's die primair walging en afkeer opwekken. Hij had volop gelegenheid de dood in al zijn afzichtelijke facetten te tonen. Het mortuarium van Prizren bijvoorbeeld lag vol zombie-achtige lijken. Roemers gaf echter de voorkeur aan de foto van een kindervoetje en een kinderschoentje, gevonden door medewerkers van het Joegoslavië-tribunaal in een Albanees massagraf bij Suva Reka. De maat van het schoentje ('21') en de opdruk 'Happy' zijn duidelijk leesbaar. Het registratienummer 'DWA/17/SR' van dit bewijsstuk geeft de foto tegelijk een bureaucratische, haast steriele dimensie.

'Een geslaagd fotoalbum voor de militairen', zo typeert Beunders *Tussen vijandige burenen*. Een fotoboek over de militairen lijkt me een rakere typering. Geposeerde scènes vindt men er nauwelijks in terug; de militairen bewegen zich opvallend 'naturel'. Foto's met een 'te hoge pr-waarde' – stoere opnames of de obligate militair-met-vrolijke-kinderen-foto – ontbreken. Op één uitzondering na: Albanese kinderen die al lachend en betastend een gekleurde Nederlandse militair 'onderzoeken'. De ongegeneerde kinderlijke nieuwsgierigheid naar iets onbekends, uit een andere cultuur: het is een beeld van alle tijden.

In de opbouw van zijn foto's probeert Roemers de meest sprekende elementen van een thema te vatten. Zo'n thema is bijvoorbeeld de afstand tussen de Nederlandse militairen en de lokale bevolking. Er is betrokkenheid en sympathie, natuurlijk, maar het blijven twee werelden: 'wij' en 'zij'. De afgebeelde militairen doen hun werk, voor de *locals* is er niets anders dan dit leven. Een foto van een slapende sformilitair illustreert onbedoeld die afstand: de ogen gesloten en een koptelefoon op het hoofd, geheel geïsoleerd van de wereld buiten de bus. Op de achtergrond is een begraafplaats met veel 'verse' graven zichtbaar. Het beeld

drukt eigenlijk uit: 'Dit is niet ónze oorlog'. Een andere foto onderstreept het communicatieprobleem. Tegen een decor van verwoesting in het stadje Pusto Selo probeert een Nederlandse militair zijn boodschap over te brengen. Zijn 'gesprekspartner' is een oude vrouw, die lijkt terug te deinzen voor de gebarende arm. Of ze elkaar begrijpen, is maar de vraag.

In *Tussen vijandige burenen* zoekt men tevergeefs naar het thema verzoening; de titel is in dit opzicht raak gekozen. Veel foto's tonen een schier onoverbrugbare haat. Roemers legde de evacuatie vast van de Servische bevolking uit het plaatsje Velika Hoca in oktober 1999. De desbetreffende foto illustreert tegelijk hoe gemakkelijk de kijker op het verkeerde been kan worden gezet door één beeld. Buiten de bus met Servische vluchtelingen staat een groep mensen toe te kijken. De meesten hebben een onverschillige blik in de ogen, bij enkelen speelt een glimlach om de mond. Op de achtergrond staat een Nederlands YPR-pantservoertuig: de vredesmacht als politiemacht. Waaruit kan die groep toeschouwers anders bestaan dan uit lokale Albanese, voldaan over het vertrek van hun Servische burenen? Daar zat ik dus fout. Het gaat wel degelijk om lokale Serviërs (het hele dorp is trouwens Servisch) die afscheid nemen van familie en vrienden.

De laatste foto in het boek vat de hele thematiek van de burgeroorlog nogmaals samen. Een oude vrouw in de geïsoleerde Servische wijk in Orahovac ventileert haar woede en angst in de lens van de fotograaf. De

Nederlandse militairen op de achtergrond kijken haast nonchalant toe. Wat zal er met ons gebeuren, zo lijkt de vrouw te zeggen, als jullie Nederlanders zijn vertrokken?

Christ Klep